

مجموعه آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم

کَرَسْنَامَه فَهْمُ زَبَانِ قُرْآنِ

آموزش فهم روشمند قرآن کریم

بر محور سوره‌ها

■ جلد دوم ■

گروه تدوین متون درسی

آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم

سرشناسه	: محمدی، حمید، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام بنیادآور	: درسنامه فهم روشمند قرآن: آموزش روش تفسیر و ترجمه با تأکید بر نقش علوم ادبی در فهم قرآن کریم، پژوهش و تألیف حمید محمدی، سعید امینایی، رسول هاشمی، گروه تدوین متون درسی آموزش تفسیر و ترجمه قرآن کریم؛ برنامه‌ریزی محتوا؛ پژوهشگاه بین‌المللی آفاق، گروه تفسیر و حدیث.
مشخصات نشر	: قم: انتشارات دارالعلم، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ج ۵
شابک	: دوره ۷- 978-964-204-488-7؛ ج ۱: 978-964-204-487-0؛ ج ۲: 978-964-204-489-4؛ ج ۳: 978-964-204-492-4؛ ج ۴: 978-964-204-491-7؛ ج ۵: 978-964-204-490-0
عنوان دیگر	: درسنامه فهم زبان قرآن: مجموعه آموزش ترجمه و مفاهیم قرآن کریم بر محور سوره‌ها.
موضوع	: قرآن -- ترجمه -- راهنمای آموزشی
موضوع	: Qur'an -- Studying and teaching
موضوع	: قرآن -- صرف و نحو -- راهنمای آموزشی
موضوع	: Koran -- Grammar -- Studying and teaching
شناسه افزوده	: امینایی، سعید، ۱۳۴۵ -
شناسه افزوده	: هاشمی، رسول، ۱۳۴۶ -
شناسه افزوده	: پژوهشگاه بین‌المللی آفاق، گروه تفسیر و حدیث
شناسه افزوده	: گروه تدوین متون درسی آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم
رده بندی کنگره	: BP۴۵/۲
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸۸۹۱۲۱

سنة فهم و شمنه قرآن

مجموعه آموزش تفسیر و ترجمه قرآن کریم بر محور سوره‌های حزب مفصل

جلد دوم

برنامه‌ریزی محتوا: پژوهشگاه بین‌المللی آفاق، گروه تفسیر و حدیث
پژوهش و تألیف جلد ۲: گروه تدوین متون درسی آموزش تفسیر و ترجمه قرآن کریم
سعید امینایی، حمید محمدی

ویرایش محتوایی: مهدی رحمانی

طراح گرافیک: محمدرضا رستمی

ناشر: انتشارات دارالعلم

تعداد صفحه و قطع: ۲۵۶ صفحه / وزیری

نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۷۵۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۰۴۴۸۹-۴

مرکز پخش: انتشارات دارالعلم

قم: میدان روح الله علیه السلام روبروی دبیرستان امام صادق علیه السلام نیش کوچه ۱۹ پلاک ۱۰، تلفن: ۰۲۵۳۷۷۴۴۲۹۸

تهران: خیابان انقلاب، ۱۲ فروردین، ساختمان تجاری ناشران، پلاک ۱۶، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۵۵۴۰۵

مشهد: چهار راه شهدا گنجینه کتاب انتشارات کتاب شفا، تلفن: ۰۹۱۵۳۰۱۳۷۰۸، ۰۴-۰۱۴۳-۵۱۳۲۲۲۰

پیشگفتار

حوزه‌های علمیه شیعه، وارث میراث ماندگار علوم و معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) و پاسدار حریم و کیان شریعت و عقاید اسلامی‌اند. این رسالت خطیر، مسئولیت عالمان دین‌باور را در عرصه تعلیم و تربیت، چند برابر کرده است. دغدغه‌های همیشگی عالمان متعهد و طلاب و فضلالی دلسوز نسبت به اصلاح و غنابخشی کمی و کیفی شیوه‌ها، متون و الگوهای آموزشی، در راستای بالندگی، پویایی و کارآمدی نظام آموزشی حوزه، ضرورت بازنگری و اصلاح و تدوین متون بدیع و کارآمد را مورد تأکید قرار می‌دهد.

منزلت و رفعت و جایگاه متون درسی در حوزه‌ها و بهره‌مندی از تراش گران سنگ و ذخایر ارزشمند متون قویم، از صلحای سلف و وزانت و اعتبار مؤلفان آنها ایجاب می‌کند که در اصلاح و تدوین متون درسی، اهتمام و دقت و تأمل شایسته مبذول شود. همچنین دگرگونی و تحول در گرایش‌ها، نیازها، انتظارات، شیوه‌ها و الگوهای تعلیم و تربیت، مسئولیت متولیان و متصدیان امر آموزش و پژوهش و برنامه‌ریزی درسی را در حوزه افزون می‌سازد تا به صورت مستمر با ارائه روش‌ها و قالب‌های بدیع و با ارتقای محتوا به اصلاح و تدوین متون درسی، همت گمارند.

از این رو مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان بر اساس ضرورت‌ها و نیازهای یاد شده، به اصلاح و تدوین متون درسی اقدام و ده‌ها جلد کتاب درسی را طراحی، تدوین و منتشر کرده است. در این فرایند سعی شده که با حفظ اصالت و غنای محتوایی گنجینه‌های ارزشمند بر جای مانده از عالمان گذشته، با کاربست تکنولوژی آموزشی و مراعات اصول، معیارها و الگوهای جدید، متونی متناسب با اهداف خود، در چهارچوب برنامه‌ها و سرفصل‌های مصوب و سطح علمی و انتظارات فراگیران ارائه کند.

پیمودن این مسیر بلند و طولانی، به مساعدت و حمایت همه جانبه استادان، صاحب‌نظران، مدیران و طلاب معزز نیازمند است که با ارائه پیشنهادها، نقدها و دیدگاه‌هایشان از طریق پست الکترونیک (info@afaghnoorbayan.com) ما را در بهبود بخشی و طی نمودن درست و صحیح این مسیر صعب و دشوار، یاری دهند.

کتاب حاضر، تحت عنوان «درسنامه فهم روشمند قرآن بر محور سوره‌ها» در همت گام زیر نظر و به سفارش معاونت مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان تألیف و تدوین شده است. در اینجا فرصت را غنیمت می‌شماریم و از تمامی دست‌اندرکاران این طرح ستیغ، به ویژه گروه تدوین متون آموزشی تفسیر و ترجمه قرآن کریم پژوهشکده بین‌المللی آفاق قدردانی می‌کنیم و تلاش خالصانه آنان را ارج می‌نهیم.

معاونت آموزش

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان

- درس ۳۳: سوره مبارکه بروج (۱) ۱۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (الْبُرُوجُ، الْأَخْدُودُ، الْوُقُودُ، فُعُودٌ، شُهُودٌ، تَقْتُمُوا، فَتَنُّوا) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - مطالعه و پژوهش.
- درس ۳۴: سوره مبارکه بروج (۲) ۲۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (بَطَّشَ، الْمَجِيدُ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۳۵: سوره مبارکه انشقاق (۱) ۳۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (أَذِنْتُ، حُقِّتْ، كَادِحٌ، ثُبُورٌ، يَحُورٌ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۳۶: سوره مبارکه انشقاق (۲) ۴۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (وَسَقٌ، لَتَرْكَبُنَّ، طَبَقٌ، يُوعُونَ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۳۷: سوره مبارکه مطففين (۱) ۵۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (الْمُطَفِّفِينَ، رَانَ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - مطالعه و پژوهش.
- درس ۳۸: سوره مبارکه مطففين (۲) ۶۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (الْأَرَائِكُ، نَضْرَةٌ، رَحِيقٌ، مَخْتومٌ، فَلْيَتَنَافَسْ، مِزَاجٌ، تَسْنِمٌ، يَتَغَامَزُونَ، فَكِهٌ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۳۹: سوره مبارکه انفطار ۷۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (انْفَطَرَتْ، انْحَثَرَتْ، فُجِرَتْ، بُعِثَتْ، عَرِكَ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۴۰: سوره مبارکه تکویر (۱) ۸۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (كُوِّرَتْ، انْكَدَرَتْ، سُيِّرَتْ، الْعِشَارُ، حُمَيْرٌ، شَجَرَتْ، زُوِّجَتْ، الْمُؤَوَّدَةُ، كَشِطَتْ، سَعِرَتْ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۴۱: سوره مبارکه تکویر (۲) ۹۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (الْخُنُوسُ، الْجَوَارِ، الْكُنُوسُ، عَسَعَسَ، تَنْفَسٌ، صَنِينٌ، رَجِيمٌ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.

- درس ۴۲: سوره مبارکه عبس (۱) ۱۰۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (تَصَدَّى، سَفَرَةٌ) - سبک زندگی قرآنی
 کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۴۳: سوره مبارکه عبس (۲) ۱۱۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (أَنْشُرُ، لَمَّا يَنْضِ، قَضِبَ، غُلِبَ، أَبَتْ،
 الصَّاحَّةَ، مُسْفِرَةٌ، تَرَهَّقَ، قَتَرَةٌ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین
 تمرین کارگاه صرف.
- درس ۴۴: سوره مبارکه نازعات (۱) ۱۲۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (النَّازِعَاتِ، عَزَقَ، نَشَطَ، تَرَجَّفَ،
 الرَّادِفَةُ، وَاجِفَةٌ، الحَافِرَةُ، نَجْرَةٌ، كَرَّةٌ، رَجْرَةٌ، السَّاهِرَةُ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف
 پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۴۵: سوره مبارکه نازعات (۲) ۱۳۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (نَكَالَ، الْأَخْدُودِ، سَمُكٌ، أَعْطَشَ، دَحَا،
 أَرْسَاهَا) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۴۶: سوره مبارکه نازعات (۳) ۱۴۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (الطَّامَّةُ، فِيمَ أَنْتَ مِنْ، مُنْتَهَى) - سبک
 زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۴۷: سوره مبارکه نباء (۱) ۱۵۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (سَبَاتًا، مَعَاشًا، وَهَاجَ، الْمَعْصِرَاتِ،
 تُجَاجِ، أَلْفَافٍ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف
 تمرین ترجمه.
- درس ۴۸: سوره مبارکه نباء (۲) ۱۶۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (مِيفَاتِ، مَابِ، أَحْقَابِ)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۴۹: سوره مبارکه نباء (۳) ۱۷۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (مَفَازِ، كَوَاعِبِ، أَثَابِ، دِهَاقِ)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.
- درس ۵۰: سوره مبارکه مرسلات (۱) ۱۸۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (عُرْفًا، الْعَاصِفَاتِ، عُدُدٌ، طُمَسَاتٌ، لَسِفَتْ،
 أَقْتَتَتْ، مَهِينٌ، مَكِينٌ، كِفَاتِ، شَاهِخَاتِ، فُرَاتِ) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف
 پرسش و تمرین تمرین کارگاه صرف.

- درس ۵۱: سوره مبارکه مرسلات (۲) ۱۹۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (انطلقوا، جمالت، هنيئاً، تمتعوا، ارگع
 و) - سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۵۲: سوره مبارکه انسان (۱) ۲۰۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (امشاج، نبئليه) - سبک زندگی قرآنی
 - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۵۳: سوره مبارکه انسان (۲) ۲۱۲
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (مستطير، فمطيراً، لقاھم، زهريه،
 اكواب، قوارير، قدروها تقديراً، ولدان، محلد، السندس، الإستبرق، حلوا، أساور)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۵۴: سوره مبارکه انسان (۳) ۲۲۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (بكرة، أصيل، أشر)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۵۵: سوره مبارکه قیامت (۱) ۲۳۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (أتان، برق البصر، حسف، وزر)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف.
- درس ۵۶: سوره مبارکه قیامت (۲) ۲۴۴
 متن سوره - ترجمه - سیمای هدایتی سوره - شرح واژه‌ها (باسرة، فاقرة راق، صلى، سدى)
 سبک زندگی قرآنی - کارگاه صرف - پرسش و تمرین - تمرین کارگاه صرف - تمرین ترجمه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

«همانا ما آن را قرآنی عربی نازل کردیم، باشد تا بیندیشید.»

***

«گروه تدوین متون درسی آموزش تفسیر و ترجمه قرآن کریم» بر اساس مصوبه گروه علمی ترجمه، مفاهیم و معارف قرآن کریم در دی ماه ۱۳۹۵ با عنایت الهی تدوین دوره‌ای برای آموزش فهم روشمند قرآن کریم را آغاز کرده که جلد نخست پیش از این انتشار یافت و اکنون جلد دوم آن پیش روی شماست. این دوره در هفت گام تعریف شده است:

- گام نخست: ایجاد علاقه و انس به به تفسیر و آشنایی با کاربرد دانش تجوید
- گام دوم: کاربرد تطبیقی علم صرف در تفسیر و ترجمه قرآن
- گام سوم: آشنایی با علم لغت و کاربرد آن در تفسیر و ترجمه قرآن
- گام چهارم: کاربرد تطبیقی علم نحو در تفسیر و ترجمه قرآن
- گام پنجم: کاربرد تطبیقی علوم بلاغی با تاکید بر اسلوب‌های قرآنی
- گام ششم: کاربرد تطبیقی علوم بلاغی در تفسیر و ترجمه قرآن
- گام هفتم: شناخت اصول و فرآیند فهم و ترجمه روان قرآن

آشنایی با ویژگی‌های این کتاب

- در این کتاب به مباحث کاربردی صرفی در آیات قرآن کریم پرداخته شده است؛ بنابراین در این جلد، بخشی با عنوان «کارگاه صرف» به هر درس افزوده شده است. هدف از طرح مباحث صرفی، آشنایی مخاطب نسبت به کاربرد مباحث صرفی در فهم قرآن کریم و ایجاد رغبت در او برای یادگیری عمیق تر علم صرف است. بنابراین این گونه نیست که همه مباحث صرفی کاربردی در آیات هر درس مطرح شده باشد؛ بلکه با توجه به محدودیت در حجم دروس، سعی شده مباحث صرفی قابل فهم برای سطح مخاطب مطرح شود.

• در بخش «نور علی نور» و «شرح واژه‌ها» و همچنین در «متن بیان آیات»، برخی متون ساده، به زبان عربی و بدون ترجمه ذکر شده؛ با این هدف که قرآن آموز کم‌کم با متن خوانی متون روایی و ادبی آشنا شود. لازم است استاد، قرآن‌آموزان را راهنمایی کند تا بتوانند این متون را ترجمه کنند.

• افزون بر آیاتِ محدوده کتاب (سوره بروج تا سوره قیامت)، بیش از دو بیست آیه دیگر از قرآن نیز در بخش‌های مختلف کتاب، خصوصاً «تمارین» مورد استفاده قرار گرفته است؛ با این هدف که قرآن‌آموزان با دیگر آیات این کتاب حکیم ارتباط داشته باشند.

• روش تدریس بخش‌های مشترک این کتاب با جلد یکم، همان روشی است که در مقدمه جلد یکم ذکر شد.

• بخش کارگاه صرف در این جلد با زبان ساده نگاشته شده؛ با وجود این، باید در کلاس توسط استاد تدریس شود. تمارین بخش صرف و ترجمه، باید بیرون از کلاس توسط قرآن‌آموز پیگیری شده و در جلسه بعد با راهنمایی استاد اشکالات احتمالی برطرف شود.

• تمارین کتاب، هدفمند طراحی شده و برای رشد گام‌به‌گام قرآن‌آموزان، حتماً باید در کلاس بررسی شود. از این رو برای هر سه درس، یک ساعت اضافی برای حل تمارین در نظر گرفته شده؛ بنابراین این جلد در ۲۴ درس برای ۳۲ ساعت طراحی شده است.

در پایان از درگاه احدیت، برای همه کسانی که ما را در تدوین این مجموعه یاری کردند، توفیق روزافزون می‌طلبیم و از استادان و صاحب‌نظران ارجمند، صمیمانه تقاضا داریم پیشنهادهای اصلاحی خود را به آدرس پست الکترونیک info@afaghnoorbayan.com و کانال تلگرام [@fahmezabanequran](https://t.me/fahmezabanequran) ارسال نموده، ما را رهین لطف خویش قرار دهند.

گروه تدوین متون درسی

آموزش ترجمه و تفسیر قرآن کریم

۹۷/۰۶/۱۵